

Верховний
Суд

Касаційний господарський суд

Огляд постанов Великої Палати Верховного Суду у справах із спорів щодо державної реєстрації, правового оформлення майна та майнових прав

Ганна Вронська

Суддя Верховного Суду, секретар судової палати для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів КГС ВС

Критерії розмежування судової юрисдикції

✓ передбачені законом умовами, за яких певна справа підлягає розгляду за правилами того чи іншого виду судочинства: суб'єктний склад спірних правовідносин, предмет спору та характер спірних матеріальних правовідносин у їх сукупності. Крім того, таким критерієм може бути пряма вказівка в законі на вид судочинства, у якому розглядається визначена категорія справ.

Визначальною ознакою для правильного вирішення спору є характер правовідносин, з яких виник спір

- ✓ при вирішенні питання про розмежування компетенції судів щодо розгляду адміністративних і господарських справ недостатньо застосування виключно формального критерію - визначення суб'єктного складу спірних правовідносин.
- ✓ Публічно-правовий спір, на який поширюється юрисдикція адміністративних судів, є спором між учасниками публічно-правових відносин і стосується саме цих відносин.
- ✓ Приватноправові відносини вирізняються наявністю майнового чи немайнового особистого інтересу учасника. Спір має приватноправовий характер, якщо він обумовлений порушенням або загрозою порушення, як правило, майнового приватного права чи інтересу.

постанови ВП ВС у справах № 823/2042/16, № 823/1508/16

Юрисдикція спорів щодо реєстраційних дій у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань

Юрисдикція господарських судів

- ✓ Суб'єктний склад: позивач – юридична особа, учасник юридичної особи; відповідач – реєстратор (у справі № 904/5857/17 відповідачем є також і юридична особа); треті особи – юридична особа, учасники юридичної особи
- ✓ Предмет спору: скасування реєстраційних дій, визнання неправомірними дій державного реєстратора

Юрисдикція господарських судів

- ✓ Сама по собі участь у спорі суб'єкта владних повноважень не дає підстав ототожнювати спір з публічно-правовим та відносити його до справ адміністративної юрисдикції. Необхідно з'ясувати, у зв'язку з чим виник спір та за захистом яких прав особа звернулася до суду.

- ✓ Вимога про визнання неправомірними дій державного реєстратора з внесення в ЄДР відомостей, щодо достовірності яких виник корпоративний спір, має похідний характер від корпоративного спору та залежить від наявності самого порушеного права, яке підлягає захисту у ефективний спосіб.

- ✓ Звернення до суду із цим позовом зумовлене необхідністю захисту корпоративних та майнових прав, а не прав у сфері публічно-правових відносин, що виключає розгляд цієї справи в порядку адміністративного судочинства.

Юрисдикція господарських судів

- ✓ Суб'єктний склад: позивач – акціонер; відповідач – акціонерне товариство; треті особи – ПАТ “Національний депозитарій України”, депозитарій
- ✓ Предмет спору: визнання втраченою системи реєстру власників іменних цінних паперів, зобов'язання відповідача здійснити дії щодо відновлення реєстру власників іменних цінних паперів

Юрисдикція господарських судів

- ✓ Відсутність реєстру власників іменних цінних паперів та бездіяльність емітента (відповідача) щодо відновлення такого реєстру унеможлиблює проведення загальних зборів акціонерів емітента (відповідача) та, відповідно, прийняття рішень, що стосуються діяльності та управління товариством (відповідачем), акціонером якого є позивач.
- ✓ Справа пов'язана із спором про порушені відповідачем корпоративні права позивача. Відповідно, такий спір не може бути розглянутий у порядку окремого провадження за правилами ЦПК України.

постанова ВП ВС у справі № 911/3704/16

Юрисдикція адміністративних судів

- ✓ Суб'єктний склад: позивач – фізична особа–підприємець ; відповідач – служба державних реєстраторів; третя особа – голова комісії з припинення виробничо-комерційної фірми (ВКФ)
- ✓ Предмет спору: скасування державної реєстрації припинення юридичної особи (ВКФ); визнання нечинним запису про державну реєстрацію припинення ВКФ в ЄДРЮОФОПГФ; зобов'язання державного реєстратора внести до ЄДРЮОФОПГФ запису про відміну державної реєстрації припинення ВКФ.

Юрисдикція адміністративних судів

- ✓ Спир у справі не стосується вимог щодо виконання цивільно-правових угод, як помилково вважав суд апеляційної інстанції, натомість ФОП оскаржує дії державного реєстратора та просить скасувати державну реєстрацію припинення юридичної особи, яка, на думку позивача, була проведена з порушенням відповідної процедури.
- ✓ Тобто у цій справі дослідженню підлягають виключно владні управлінські рішення та дії державного реєстратора.

постанова ВП ВС у справі № 813/1211/17

Юрисдикція спорів щодо реєстраційних дій у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань

Юрисдикція господарського або цивільного суду

- ✓ Оскарження рішення про державну реєстрацію права оренди земельних ділянок безпосередньо пов'язане із захистом позивачем свого цивільного права у спорі щодо земельної ділянки з особою, яка не заперечує законності дій державного реєстратора з реєстрації за нею права оренди цієї ж земельної ділянки. Такий спір має приватноправовий характер. З огляду на суб'єктний склад сторін спору він має вирішуватися за правилами господарського судочинства.

постанови ВП ВС у справах №817/1048/16, №804/1001/16, №823/2042/16,
№823/1508/16

Юрисдикція господарського або цивільного суду

- ✓ Спiр, предметом якого є право управління майном та право власності на нього, не є публічно-правовим і не підпадає під визначення справи адміністративної юрисдикції (адміністративної справи), наведене в п. 1 ч. 1 ст. 3 КАС України. Компетенція адміністративних судів, установлена ст. 17 КАС України, на цей спір не поширюється.

постанови ВП ВС у справах №346/3805/16-а, №21-1237а16 , №814/3454/14

Юрисдикція господарського або цивільного суду

- ✓ Оскарження рішення про державну реєстрацію права оренди спірної земельної ділянки за третьою особою є захистом прав позивача на земельну ділянку від їх порушення іншою особою, за якою зареєстровано аналогічне право щодо того ж самого нерухомого майна. З огляду на суб'єктний склад сторін спору він може вирішуватися за правилами господарського чи цивільного судочинства.

постанова ВП ВС у справі №823/218/17

Юрисдикція господарського або цивільного суду

- ✓ Оскарження рішення про державну реєстрацію права оренди спірної земельної ділянки за третьою особою є захистом прав позивача на земельну ділянку від їх порушення іншою особою, за якою зареєстровано аналогічне право щодо того ж самого нерухомого майна. З огляду на суб'єктний склад сторін спору він може вирішуватися за правилами господарського чи цивільного судочинства.

постанова ВП ВС у справі №823/218/17

Юрисдикція господарського або цивільного суду

- ✓ Спiр про скасування рiшень приватного нотарiуса: про вилучення обтяження, зобов'язання відновити запис про iпотеку, про державну реєстрацiю обтяження права власності на нежитлову будiвлю не є публічно-правовим з огляду на наявність спору про права позивача як iпотекодержателя та на відсутність позовних вимог щодо протиправності реєстрацiйних дiй відповідачiв.

постанова ВП ВС у справі №822/842/18

Юрисдикція господарського або цивільного суду

- ✓ Спiр про скасування рiшення та/чи запису про державну реєстрацiю прав чи обтяжень у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно, у якому позивачем є особа, яка не була заявником щодо вчинення вiдповiдних реєстрацiйних дiй, а вiдповiдачем - державний реєстратор, що вчинив вiдповiднi дiї за заявою iншої особи, є приватноправовим.
- ✓ Належним вiдповiдачем у справах за позовом про скасування рiшення та/чи запису про проведenu державну реєстрацiю права має бути особа, право якої зареєстровано, а тому вирiшення таких спорiв здiйснюється за правилами цивiльного або господарського судочинства залежно вiд суб'єктного складу сторiн.

постанова ВП ВС у справі №818/619/16

Юрисдикція господарського або цивільного суду

✓ Якщо позивачем оскаржуються дії державного реєстратора щодо вчинення їх за заявами третьої особи, тобто стосуються правовідносин, які виникли чи виникають між державним реєстратором і іншою, відмінною від позивача, особою, вбачається спір про право між позивачем та іншою особою щодо нерухомого майна, який повинен розглядатися у порядку цивільного чи господарського судочинства, залежно від суб'єктного складу сторін, та є за своєю природою приватноправовим спором.

постанова ВП ВС у справі №490/5986/17-ц

Зміна правової позиції, викладеної у постановах Великої Палати Верховного Суду

Юрисдикція господарського або цивільного суду

- ✓ Спори про так звану подвійну оренду земельних ділянок розглядаються за правилами цивільного чи господарського судочинства

постанови ВП ВС у справах №817/1048/16, №804/1001/16

Юрисдикція адміністративних судів

✓ віднесено спори з «подвійної оренди» земельних ділянок до юрисдикції адміністративних судів.

постанова ВП ВС у справі № 823/378/16

Юрисдикція господарського або цивільного суду

✓ВП ВС відступила від висновків, викладених у постановах від 04.04.2018 у справах № 817/567/16 та № 826/9928/15, від 10.04.2018 у справі № 808/8972/15, від 16.05.2018 у справі № 826/4460/17, від 23.05.2018 у справі № 815/4618/16, від 05.06. 2018 у справі № 804/20728/14, від 12.06.2018 у справі № 823/378/16, від 13.06.2018 року у справах № 820/2675/17 та 803/1125/17 щодо належності до юрисдикції адміністративних судів спорів за позовами осіб, які не були заявниками вчинення реєстраційних дій, до державного реєстратора про скасування його рішень чи записів у державному реєстрі стосовно державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень.

постанова ВП ВС у справі №823/2042/16

Юрисдикція господарського або цивільного суду

- ✓ Такий критерій визначення юрисдикції спору як наявність порушень вимог чинного реєстраційного законодавства у діях державного реєстратора під час державної реєстрації прав на земельну ділянку не завжди є достатнім та ефективним, адже наявність цих порушень можна встановити лише при розгляді справи по суті, а не на момент звернення позивача з позовною заявою.
- ✓ Крім того, скасування державної реєстрації права, належного одній особі, за заявою іншої особи в порядку адміністративного судочинства не дозволяє остаточно вирішити спір між цими особами. Тож не виконується основне завдання судочинства. У таких спорах питання правомірності укладення цивільно-правових договорів, на підставі яких відбулись реєстраційні дії, обов'язково постають перед судом, який буде вирішувати спір, незалежно від того, чи заявив позивач вимогу щодо оскарження таких договорів.

постанова ВП ВС у справі №823/2042/16

Юрисдикція господарського або цивільного суду

- ✓ Отже, в зазначеній категорії справ вирішуються спори про цивільне право між особами, які вимагають скасування державної реєстрації, й особами, за якими зареєстровано право чи обтяження. А тому мають розглядатися судами господарської або цивільної юрисдикції залежно від суб'єктного складу сторін спору.

постанова ВП ВС у справі №823/2042/16

Верховний
Суд

Касаційний господарський суд

Дякую за увагу!

